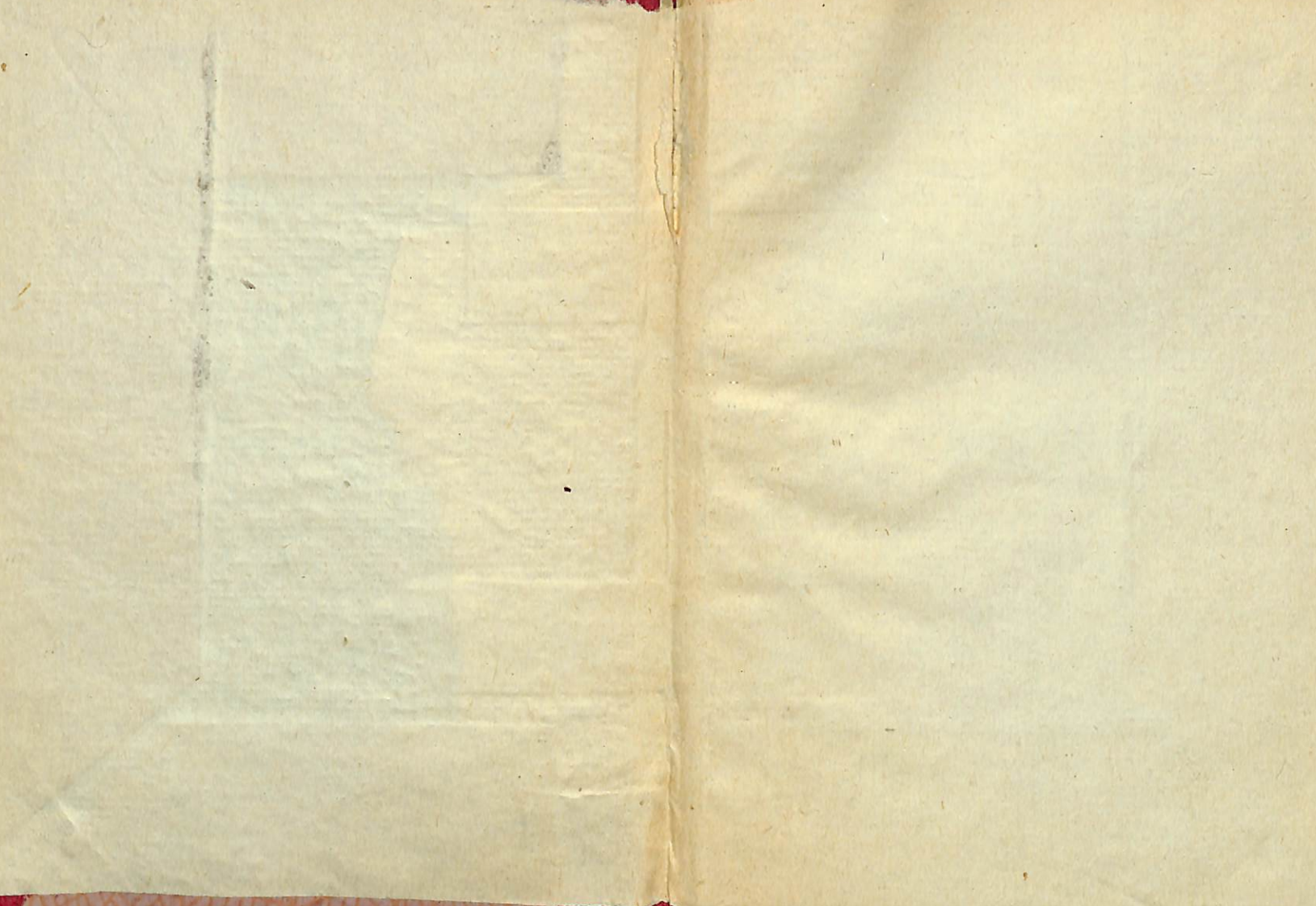

891. 99

17-26

1.542-3

7-36

Վ.Ր. ՊՐՈԼ.-ԳՐՈՂՆ. ԱՍՍՈՑԻԱՑԻԱ
№ 6 ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍԵԿՑԻԱ № 6

Մ. ԴԱՐԲԻՆՅԱՆ

Ն Ո Ր Ը

Թ Ի Ֆ Լ Ի Ս
1929

22 JUN 2001

ՊՐՈԼԵՏԱՐՆԵՐ ԲՈԼՈՐ ՅԵՐԿՐՆԵՐԻ, ՄԻԱՅԵՔԻ

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՊՐՈԼԵՏ-ԳՐՈՂՆԵՐԻ ԱՍԽԱՏԱՆ 19 NOV 2011

№ 6

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍԵԿՑԻԱ

№ 6

891.99

7-26

Մ. ԴԱՐԲԻՆՅԱՆ

1005
22323

„Ն Ո Ր Ը“

Թ Ի Ֆ Լ Ի Ս
1929

2167

ԴԵՊԻ ԿԱՐՄԻՐ ԲԱՆԱԿ

Զուռնի ձենը սար ու ձոր եր ընկել: Զուռնաչին
թշերն ուռցրած կասկարմիր կտրած՝ յերկար-բարակ
ծոր եր տալիս «սահառին»:

Սարի գլխին, մոխրագույն, թեթև շղարշի պես
փռված ամպերը կարմիր հագան ու առավոտվա գե-
փյուռի հետ խաղալով՝ շորտրալեն պար բռնեցին:

— Հիպ, հիպ, հիպ, ուռա՛... Թմբուկի թնդունի
հետ միասին վորոտաց նորակոչիկները ձայնը:

Նորակոչիկները հավաքվել էին գյուղի ծայրին
գտնվող բլրի գլխին, ամբողջ գիշեր հրաժեշտի քեֆ-
ուրախություն կազմակերպել, վոր առավոտյան ճա-
նապարհին շրջանի կենտրոնը, իսկ այնտեղից—կար-
միր բանակ, ծառայության:

Արևը, ջահել աղջկա պես, վոսկեղոճ վարսերը
հորհրատին տալով, գլուխը հանեց սարի յետեից ու
ջերմագին ժպտաց արար-աշխարհին, «բարի լույս»
մաղթելով: Ամեն մի շունչ-արարած վոսքի յեղավ:

Կարմիր բանակ գնացողների մայրերն ու քույ-
րերը, վոմանց ել նշանածներն ու նորահարսները, ձեռ-
ու վոտ ընկած՝ ճամբի պաշար էլին պատրաստում,
վոր իրենց ազիզների հետ գնեն, իսկ գյուղամեջ դուրս
յեկած աղամարդիկ աշխույժ խոսք ու զրույց էլին

(18782-59)

բաց արել զինվորական ծառայութեան մասին, իրարից խոսք խլելով ու պատմելով ցարական սալդաքի կյանքից:

— Ե՛հ, ի՞նչ կա հիմիկիմ ծառայութեանը... Հիմի աղայութիւնն ա, աղայութիւնն,—պատմում եր մեկը: —Շատ հեռու տեղը Յերևանն ա, Գյումրին, կամ Ղարաքլիսն ու Դիլիջանը... Երեսս վոր լվանամ, մինչև սրբելը տեղ կհասնեմ: Մեր վախտն ե՛ր... լըցնում եյին վաւորնն ու զը՛ռ հմ զը՛ռ, զը՛ռ հմ զըռ, քշում Վրասսեյ...

— Ել ասում ե՛ս,—վրա բերեց մեկ ուրիշը:— Սարի ծերին ապրած չորան եյի յես, ոսի խաւառոն ել չեյի գիտում ինչ ա, տարան Տամբովսկի գուբեռնին: Դեղի համար վոր ման եյիր յեկել, հայ չեյիր ճարիւ: Լցրին կապարմեքը, խողի պես իրար գլխի ածեցին, ու եղսի որը ռազմական ու լեվոյ-պոստոյը ջանս կապեցին. դե հիմի աղա յես, սեռճանճի մեջ ընկած ձիու պես վտոնեւրդ տափը թակի. վոչ յես եյի նրանց ասածը հասկանում, վոչ ել նրանք իմ լեզուն: Թե հայվանը, թե յես, մի հաշիվ եր:

— Ինձ ել տարան Լոճի,—մեջ ընկավ յերրորդը:

— Շատ տանջեցին, թե վտոնեւրդ գուռ ման ածեմ, ելավ վոչ. դեմիկ շինեցին. սաղ որը սապոգ եյի սրբում, կամ պոյ: Զորս տարի գուբես թակել տվի ու տուն գալիս հաշիվ արի, տեսա, վոր ոսեվար մորն ուշունց տալ եմ սովորել, մին ել երկու դուռակ, մի սաբակ. իմ ոգսւտն ել ես եր:

— Կնց, մի կնց,—ընդհատեց չորրորդը:—Ո՞վ գիտա, մեր ես քաջալանց Թեանի անունն ի՞նչ ա...

— Թեան ա, ելի,—ծիծաղով պատասխանեցին ամենքը:

— Բանն ել հենց եդ ա ե, վոր գիդում չեք: Ինձ ու ես Թեանին տարան Սամարղանդ: Բանից գուրս եկավ, վոր ես Թեանի անունը դավթարումը Թեադորոս ա գրած: Մի ուս գվոդնի ունեյինք, չեր կարում Թեադորոս ասի. հենց վոր գրա փամբլը կարդալու վախար գալիս եր, լեզուն կապ եր ընկնում, կզկզում եր, կզկզում, ու մի որ Տիվարոս կարդում, մեկել որը —Տիվարոս, Տիվարոս, Տիվրիտոս... Վերջը տեսավ շատ ա տանջվում, անունը փոխեց, դրեց Ֆեդոր: Ու ես մեր քաջալանց Թեանը դառավ իսկական ուս—Կաջալով Ֆեդոր:

— Բա ես խեղճ ու կրակ Ղանդոյանց Ակոփին, վոր սպանեց մեր ռոսնին,—կրկին խոսեց առաջինը: Յես ու նա մի ռոսում եյինք: Մի կատաղած ռոսնի ունեյինք, կապիտան. մի ջանավար ուս եր. առաջ փեքմեթիլ եր ըլել. ռոսնի վախտն ել արադիցը ձեռ չեր քաշում: Մի որ գվոդնին մեղ կամանդ եր անում ծոր տալով «Ու՛գ... դե՛յոյ դվա՛...» —մենք ել ձեռներս վեր քաշած «ոտդ» ասելիս կոտնում եյինք դեպի առաջ ու քանի եդ անտեր «ոտդը» յերկարեր, ենքան ել մենք կոտնալ պտեյինք, ու մին ել վոր «գվա» ասեր, պետք ա դեպի յես եյինք կռացել: Ես Ակոփի մեջքը պինդ

եր, կոտանում չէր. հենց ես «գլխ» առնելիս ուսնիմ յեկավ: Սմբրեմա» արին ու ել յետ սկսեցին: Ռոսնիմ տե-սավ ես Ակոփի մեջքը կոտանում չի, կատաղած ուշուհց տվեց ու ես խեղճին, յետ կոտանալու վախտը, տուր թե կտաս չեքմի սուր քթովը—Ակոփի փորի են բոշ տեղին: Ակոփն «ոֆ» արավ ու տեղն ու տեղը վեր ընկավ usrajումը: Տարան լաղարեթ: Բանից դուրս եկավ, վոր փորը պատռել ա: Դես-դեն արին, դեղից բանից տվին, վորը ճղեցին, կարեցին, համա ել ինչ ողուտ... բանը բանից անց եր կացել: Մեռավ: Ռոսնու ինչ վեջն եր, թե Ակոփն երկու յեթիմ թողել:

— Արա, բա կարացիք վոչ են շան աղին շան-սատակ անեք,—բորբոքված հարցրեց մի ծերունի, վորը զինվորական ծառայության մեջ չէր յեղել:

— Խի, «Արջի քոխերի» ձորումն եր, վոր բան-հոգի եյի արեւ, արդարացալ պատմողը,—թե կողքիս բալչեիկ կար... Են վախտն ո՞վ եր տվել բալչեիկը, վոր բունտ սարքեր...

— Համա ինչ սրբեցին, իղն ու թողը կտրեցին ե... Դե հիմի ցերեկը ճրագով ման արի, թե մի կապիսան կամ գեներալ դոնես, ափսոս, ափսոս, վոր ես բալչեիկությունը շուտ չեկավ, մեր կաշին քրքրեցին,—գլուխը թափահարեց յերբորդ խոսողը:—Իմ դեմչիկ վախտը սաղ մի շաբաթ հաց չեմ կերել: Ասելն ամոթ չըլի, ամեն առավոտ մեր ուսնու կնկա թախտի տա-կիցը նրա չուլ դուս եկածը դեն եյի ածում, սրտմա,

սրտակտոր ըլում, ել բողազովս հաց կուլ կգնամ...

— Թո՛ւ հա, թո՛ւ հա,—թքոտացին ամենքը:—Կարգին զրեցը գլխիցդ կտրի. արա մի կարդին զրեց չես կարում անե՞ս, ես խալխին մղածուժ արի՞ր...

— Կարգին բան եմ տեսել, վոր ասեմ... Կարգին բանը թո՛ղ իմ տղեն պատմի, վոր հրեն Կարմիր Բա-նակիցն եկել ա, տանս ճրագի պես լիս ա տալի: Ան-գրագետ դարկեցի, գնաց ու հալա մի տարին թամամ չէր, իր ձեռովը նամակ գրեց, վոնց-վոր շարած հու-լունք: Հիմի յի աշխարհիս ամեն ծերեցը խաբար ու-նի, կաղեթ ա ստանում, կարդում մին-մին ել ինքն ա գրում մեր գեղի հալիցը: Են ո՞րն ել գետի մոտ կանգնել ա, գլուխը տմբամբացնում, ան թաշում, թե ենքան ջուրը խի՞ յա մուհտա-մասալա կորչում: Ա-սում ա—«Ես ջրի դորությունը դու չես գիտում. վոր ելիքիիկի usանցի շինենք, սաղ գեղը կլիսավորվի, նո-թի հոտեցն ու մրեցը կաղաավենք»: Ենքան բանը վճռեղ ա սովորել... հալբաթ, վոր Կարմիր բանա-կումը...

— Հալա մի սրա տղեցն ել խաբար առ ե... Չո-լի տավարի պես դադ եր, քիթը սրբելն եր չէր զի-տում. գնաց Կարմիր Բանակ մարդ դառավ: Եկավ-չե-կավ Փոկ-ի նախագահ ջոկեցին: Են սերզատն ո՞վ բե-րել տվեց,—սրա տղեն, սերմազտիչն ո՞վ բերեց,—սրա տղեն, զավոյի հավն ո՞վ աղաթ գցեց,—սրա տղեն. հի-մի յի կպել ա, թե անպատճառ պետք ա տրաքտոր

երեւնք... Ինձ ու ինձ միտք եմ անում, թե սրանք սաղաթություն են անում, թե հենց սրանց զուլուզն են ա, վոր գրել-կարդալ սովորեն, վար ու ցանի նոր դայեքն իմ անան... Սրանց ձեռին թվանք ա ըլնում, թե դալամ ու գիրք, սերգատ, տրաքտոր կամ զավոդի հավ ու կով... Մենք տավարի պես գնացել ենք, տավարի պես յեկել, ել յետ կպել մեր պապական չութի ու գութանի մածիցը, սրանք մաշինով են գործ բռնում...

— Ենդուր ել... խոսողին ընդհատեց մեկ ուրիշը.
— Ենդուր ել, մեզ վոր սաղաթ եյին տանում, սաղ տունը սուգ ու շիվան եր ընկնում, համա հիմի, ում վոր Կարմիր Բանակ չեն տանում, նա յե սուգ ու շիվանը տուն գցում: Մենք հազար ու մի կաշառք, հազար ու մի ֆանդ ու ֆել եյինք հնարում, վոր ազատվենք, համա հիմիկվա ջահելին, թե լգողա ել ունեն, իրանք գնում, ազախանք-պաղատանք են անում, վոր Կարմիր Բանակ տանեն, չուցի... զիմն ել լավ են հասկանում ու տեսնում, վոր գնացողը—գնում լիսավորվում ա, մարդ դառնում... Հրեն, նովորանցիք քեֆ են անում, հրես կգան, ճամբա կնկնեն, համա ճգնավորանց Վասիլի տղեն մեռելատիրոջ պես տանը նըստած սևով սուգ ա նստել, վոր իրան Կարմիր Բանակ չեն տանում. ինձ ել ասել ա, վոր սանիցը փախչելու յա, սղերանց հետ գնա...

* * *

Մինչդեռ գյուղացիները պատմում եյին իրենց հիշողությունները և Կարմիր բանակից վերադարձածների արարքներին մասին, նորակոչիկներին խումբը պարելով ու յերգելով գյուղը մտալ դուռնան առաջները գցած, վորին շրջապատել եյին գյուղի յերեխաները, թռչկոտալով վազվզում և «ուռա»-ներին ձայնակցում եյին իրենց մանկական զիլ ձայնով:

Վողջ գյուղը հարստների տրամադրության մեջ եր:

Նորակոչիկներն իրենց շքախմբով տնի-տուն աչցելում եյին «մնաս բարովի», ամեն տան դուռն սարքած սեղանից ճաշակելով ու պարելով, իսկ ընկերը ճամբի պաշարն եր վերցնում աշտան լիառատ բերքից: Դռներից տնցնելիս, բարեկամ ու ազգական նորակոչիկներին զրպանները լցնում եյին մրգերով կամ նաշխուն գուլպա եյին նվիրում:

Նորակոչիկներին խումբը գրեթե կազմ-պատրաստ գյուղամիջի լայն հրապարակում պար ու յերգի հերթ եր բաց արել: Քաշում եյին սրանք թևից և շրջանի մեջ առած՝ ստիպում պարել: Մեծերն ել չեյին ազատվում ես «պատից»։ Յերբեմն ել պարն ընդհատում եյին ու փոխում փութական յերգի:

— Մարոյի յերգն ածա, Մարոյի յերգը... ձայն տվեց նորակոչիկներին մեկը:

Զուռնաչին պարի յեղանակը փոխեց յերգի, ու յեղանակն աղավաղելով՝ սկսեց փչել: Խմբի աջողակ

ձայն ունեցողներին մեկն սկսեց յերգել, վորին ձայնակցեցին և մյուսները:

Յարս կամսումոյ ե, բեխր նոր մրած,
բեխր նոր մրած,

Կարմիր բանակ սարան, եսպես եր գրած,
եւսպես եր գրած:

Գարնան կրգա յարս, վար ու ցան կանի,
վար ու ցան կանի,

Լեակոմյեիս յարս ինձ ել կսանի,
ինձ ել կսանի:

Խորհուրեների պաշտպան, իմ իգիթ յար ջան,
իմ իգիթ յար ջան,

Իբրեղ ամուր պանի, ջանս քեզ դուրբան,
ջանս քեզ դուրբան:

— Վա՛յ, Մարո՛, Մարո՛, քեզ տեսնողի տունը
քանդվի, Մարո՛... մեծ աղմուկով ընդհատեց խումբը
յերգեցողութունը, կրկին շարունակելով.

«Կոմյեիս Մարոյին չմոռնաս բարով,
չմոռնաս բարով,

Սիրսս հետք պաշտը կսամ մեկ սարով,
կսամ մեկ սարով»:

— Ե՛յ, գաղթական, գաղթական Դոո, յերգդ
մաս, յե՛րգդ... ձայնեց մի նորակույի:

— Հա՛, հա՛, Դոոն թող ասի, Դոոն... Դոո, Դոո,

դգդգեմ, դնեմ տակիւս դգդգեմ,—գոռաց մեկ ուրիշը և
Դոոյի թեկեց բռնելով առաջ քաշեց:

— Ո՛ւստա, զուռնիդ ձենը կարի՛, զուռնիդ ձենը.
Դոոն առանց զուռնի յա հաղ կանչում:

Զուռնան ընդհատեց իր նվագը: Ընդհանուր հա-
րահրոցի մեջ Դոոն գլուխը կորցրել էր: Նա յիւ եր
նորակույիկներէ մեջ. նա յիւ եր Կարմիր Բանակ
գնալու:

Դոոն համաշխարհային պատերազմի զոհերից եր,
վոր ամեն բան կարցնելով՝ գլուխը մի կերպ ազա-
տել եր սրից ու ընկել եր գյուղը, վորտեղ բատրակու-
թյուն եր անում: Շատ տեղեր եր թափառել փոքրիկ
Դոոն, շատ բան գիտեր աշխարհից ու մարդկանցից:
Խորհրդայնացումից առաջ նա այդ նույն գյուղումն
եր, բայց մի առժամանակ անհայտացավ. գնացել եր
Նոր-Բայազետի կողմերը, ապա կրկին վերադարձել:
Դոոն սովորել եր այդ գյուղի նիստ ու կացին, մարդ-
կանցն ու սովորություններին: Համեստ եր, ուշկալ-
դրա համար ել ամենքը սիրում էին նրան ու պաշտ-
պանում:

Դոոն փախս սովով, վոր ազատվի յերգ ասելուց,
բայց չթողին: Նա մի քիչ կարմրեց, շփոթվեց, ու
մեկ ել ընդհանուր աղմուկի մեջ լսվեց նրա «ճղված»
ձայնը.

«Ավիեմ քափեմ փոռին,
վոսս քալեմ շուրին,

ձայն ունեցողներին մեկն սկսեց յերգել, վորին ձայնակցեցին և մյուսները:

Յարս կոմսունոյ ե, բեխը նոր մրած,
բեխը նոր մրած,

Կարմիր բանակ տարան, ետպես եր գրած,
ետպես եր գրած:

Գարնան կրգա յարս, վար ու ցան կանի,
վար ու ցան կանի,

Լեակոմյեիս յարս ինձ ել կսանի,
ինձ ել կսանի:

Խորհուրեների պատգամն, իմ իգիք յար ջան,
իմ իգիք յար ջան,

Դիրեդ ամուր պանի, ջանս քեզ դուրբան,
ջանս քեզ դուրբան:

— Վա՛յ, Մարո՛, Մարո՛, քեզ տեսնողի տունը
քանդվի, Մարո՛... մեծ աղմուկով ընդհատեց խումբը
յերգեցողութունը, կրկին շարունակելով:

«Կոմյեիս Մարոյին չմոռնաս բարով,
չմոռնաս բարով,

Սիրս քեզ պաշար կսամ մեկ տարով,
կսամ մեկ տարով»:

— Ե՛յ, գաղթական, գաղթական Դո, յերգը
սա, յե՛րգը... ձայնեց մի նորակոչիկ:

— Հա՛, հա՛, Դոն թող ասի, Դոն... Դո, Դո,

զգո՛ղմ, դնե՛մ տակիս զգո՛ղմ,—գոռաց մեկ ուրիշը և
Դոյի թեկեց բռնելով սոսա՛ջ քաշեց:

— Ո՛ւտտա, գուռնիդ ձենը կտրի, գուռնիդ ձենը,
Դոն առանց գուռնի յա հաղ կանչում:

Ձուռնան ընդհատեց իր նվազը: Ընդհանուր հա-
րահրոցի մեջ Դոն գլուխը կորցրել եր: Նա յել եր
նորակոչիկների մեջ. նա յել եր Կարմիր Բանակ
զնալու:

Դոն համաշխարհային պատերազմի զոհերից եր,
վոր ամեն բան կարցնելով՝ գլուխը մի կերպ ազա-
տել եր սրից ու ընկել եր գյուղը, վորտեղ բառրակու-
թյուն եր անուամ: Շատ տեղեր եր թափառել փոքրիկ
Դոն, շատ բան գիտեր աշխարհից ու մարդկանցից:
Խորհրդայնացումից առաջ նա այդ նույն գյուղումն
եր, բայց մի առժամանակ անհայտացավ. գնացել եր
Նոր-Բայազետի կողմերը, ապա կրկին վերադարձել:
Դոն սովորել եր այդ գյուղի նիստ ու կացին, մարդ-
կանցն ու սովորություններին: Համեստ եր, ուշկալ,
զրա համար ել ամենքը սիրում էին նրան ու պաշտ-
պանում:

Դոն փախա տվավ, վոր ազատվի յերգ ասելուց,
բայց չթողին: Նա մի քիչ կարմրեց, շփոթվեց, ու
մեկ ել ընդհանուր աղմուկի մեջ լավեց նրա «ճղված»
ձայնը:

«Ալլիեմ քալիեմ փոփեմ,
վոսս քալիեմ տոփեմ,

Բալբենվիկի գնդակը՝
Մենենվիկի դոբինը:

Հորդոր յեղանակը վոգեորեց ամենքին, վորոնք
շուրջ-պար բռնեցին, մեջ առնելով Դոյոյին, վոր յերգի,
պարելու համար:

«Վո՛ւյ-վո՛ւյ մաշիննիկը,
Վո՛ւյ-վո՛ւյ մաշիննիկը,
Եկալ մաշիննիկը
Բերալ բալբենվիկը»...

«Աման Մարո, Մարո ջան,
Մի քառ շահի փող քուր,
Հիվանդանաս, յարո ջան,
Վրեդ բերեմ դոխսուր»...

Յերգ ու խաղի, ծափ ու պարի եդ կրակված մի-
ջողին, գյուղը ծածկող բլրի յեռեկեց հանկարծ լավեց
մի ուրիշ զուռնա-դհուլի ձայն:

Հարեան գյուղի նորակոչիկներին եյին, վորոնք
գյուղ եյին մտնում, վոր միանա աեղացիներին ու
միասին մեկնեն շրջանի կենտրոնը:

— Ուստա փչի, ուստա փչի, գնանք յեկողների
առաջը:

Ջուռնան զլեց իր ձայնը, թմբուկը զղղղաց:
Բլրի յեռեկեց յերեաց նոր խումբը, վորին դիմավորե-
լու յեկան նորակոչիկները:

— Ուռռա... Թնդաց յեկվորները միահամուռ ու-
րախ աղաղակը:

— Ուռռա... Նույնպիսի վոգեորությամբ պա-
տասխանեցին դիմավորողները:

Միացան:

Յնծագին աղաղակները զղղղացում եյին վողջ
գյուղը: Մեծ ու փոքր դուրս եյին յեկել աներեց,
բարձրացել կտուրները—Թամաշայի:

Ջուռնան փչեց հրաժեշտի յեղանակը և խումբը
շարժեց դեպի կենտրոն, դեպի Կարմիր Բանակ...

Հորիզոնի յեզրին հազիվ նշմարվում եյին վերջին
դնացողները, յերբ մեկ էլ մի ձայն ձկաց նրանց
յեռեկեց.

— Կնցեք, կնցեք, յես ել եմ գալի, ինձ ել
տարեք...

Դիմացի կալերի շեկ ճանապարհի փողու մեջ կո-
րած, վազում եր ճգնավորանց Վասիլի տղա Սարգի-
սը, վորը փախչում եր տանից—դեպի Կարմիր Բանակ:

ԸՆԿԵՐ ԽՈՋԱՐԱԾԸ

— Ես մեր խորհրդային իշխանության արած նոր-նոր բաները շատ դարմանալի յեն, համա ես մինչև թամամ ամենքին ավեց, անց կացալ:

Եսպես սկսեց իր պատմութիւնը Կարապետ բիձեն, վարը չիբուխը լցնելով՝ մի պեծի կտոր դրեց վրան ու ծուխն առատորեն դուրս թողնելով թանձր բեխերի միջից, կոկորդը մաքրելով, շարունակեց.

— Հերոս յեր, դարունքվա գիմաց: Մի իրիկնամ գեմ մին ել են տեսանք մի լղար ձիու վրա նստած, հրես մի քու հասակի ջահել տղա գեղը մտալ: Դե, ըտենց մարդիկ շատ են յեկել—գնացել կողերատիվի դործով, հողաշինարարութեան կամ եղպես բաների համար: Ասեցինք, սա ել դրանց պես մինը կըլի: Մենք գեղամեջ հավաքվեցինք մի նոր բան իմանալու, նա յեկ յեկալ ու մեր մեջը վեր յեկալ:

Սովորական բարով տալուց-առնելուց հետո, ուղեցինք նորեկի միաքն իմանանք:

— Յես, ասաց նորեկը, յեկել եմ ես գյուղում խող պահեմ:

— Խնդ... դարմացած հարցրին ես ու են կողմից:

— Այո, խող, ցեղական խող:

Այ, խողն ել կտրվի, իրան ցեղն ել, մեր գե-

ղում խողարած քիչ կամ, վոր վեր են կալել քեզ պես պատմական մարդուն դարկել, վրա բերի յես ու մի կողմ քաշվեցի, թե մի լավ միաք անեմ ես բանի վրա: Գեղացիք ել իրար աչքով-ունքով անելով՝ ծիծաղները գոռով հուպ տված գես-դեն քաշվեցին:

Դե, յեկողն ինչքան ել լավ հագնված ըլեր, ասենք թե շատ ել խելոք, մի բան վոր խողարած եր, նրան ել ձիւ բանի տեղ կդնեք...

Դե, դու գիտես, յես աշխարհ տեսած մարդ եմ, գլուխս հազար տեղ գիտած, ինչ գուլլուդի ու փեշակի մարդ ասես, տեսել եմ, բայց, վոր մարդ խող պահելու ուսում առնի, ետ իսկի իմացած չեյի: Ինքս ինձ միտք արի, միտք ու վճռեցի, վոր հալքաթ եզ խեղճ մարդը ուսում ա առել ու ուսումիցը խելքը բան չի կարել, քաղաքումս ել գործ չեն տվել, գլխներկցը ռադ անելու համար դարկել են մեր գեղը, վոր իրան շատ խողով հայտնի գեղ ա: Ելի մոտեցա, թե մի ես նոր տեսակի խողարածի խելքը ծանր ու թեթե անեմ:

— Ընկեր, ծիծաղա դոռով պահելով հարցրի յես. դու ուսում-բան ունես, թե հենց խողարած ես, վոր կաս:

— Այո, հայրիկ, յես խող պահելու մասնագետ եմ. հատկապես ուսումնասիրել եմ խողարուծութիւնը, չորս տարի Յեվրոպայում դրանով եմ զբաղվել:

— Յեվրոպիա...

— Այո, Յեվրոպա:

— Տնանշեն, ել խի՞ր հողքան հեռու տեղ ես գնացել, Լենա կգայիր մեր գեղն, ելի, քեզ հենց խողարած կշինեյինք, վոր խակի պուսա Ուլագիմն ել չեր կարող հետդ խոսա:

Նա հասկացավ, վոր յես ծաղրում եմ իրան, բայց չհեղացավ. կամաց քմծիծաղ ավեց ու դառնալով դործկոմի նախագահին, ասաց.

— Ընկեր, խնդրում եմ վաղը յերկու մարդ գրանեք, վոր ինձ հետ միասին կայարան գան, խողերն արդեն յեկած կլինեն, պետք է դուռը հասցնենք:

Մուլթը վրա յեր հասնում: Նորեկն ու գործկոմի նախագահը գնացին տուն, իսկ գեղացիք իրար ուսի տալով՝ լեզուները բացված, սկսեցին մի ծափ ու ծիծաղ ես նոր խողարածի մասին:

Ել լինչ ասես, չասեցին, ել լինչ մասխարա բան ասես, չհնարեցին: Վերջն ել ես մեր ձայնազուրկ տերտերը, վոր եղտեսակ ժամանակները լեզուն գազ ու կես ա հանում, դարձավ, թե՛

— Ըհը՛, եդ ել ձեր հավանած խորհրդային իշխանությունը, ձեզ ուզում ա խողով լուսավորի...

Դրուստն ասած, ուղեցի ես տերտերին մի լավ կարկատեմ, համա յես ել լավ չեյի հասկանում, թե ինչու՞մն ա բանը, վոր շշպրեմ, ու վախեցա յես ել ծափ ու ծիծաղի արժանանամ:

Առավոտն ես մեր խողարած ընկերն ել յետ երեկվա լրար ձին նստած, մեր գեղացի երկու ջահել ել

նրա հետ վրտով՝ ձամբա ընկան դեպի վագգալ: Սաղ գեղը մերով մանուկով դուրս եր յեկել, թե ետ «կառավարական խողարածին» տեսնի: Ամենքն ել գիտեյին նրա մասին: Բայց ես ընկեր խողարածն իսկի աշնու՞մն ել չեր գցում, թեև լավ գիտեր, վոր ամենքն ել իրեն համար են կալ ու կուռը բռներ:

Նրանք վոր աչքներեցս ընկան, մենք կալմեջ արինք դործկոմի նախագահին, վորի տանը գիշերն անց եր կացրել խողարածը:

— Ա՛րա, Ակոր, եդ խողարածը վերտեղացի յա, հարց ավեց գեղի ամենաշատ խող պահող Մարդանանց Միգլին:

— Դիտեմ վոչ՝ համա շատ ուսումնական մարդ ա, պատասխանեց Ակորը:

— Յանի գրել-կարդալ գիտի՞, թե ոսերենը փալատով ա բռնում, հարցրեց մեկ ուրիշը:

— Ի՛նչ ոսերեն, նեմեցի լիզուն ջրի պես ա լիմում, քեզ ուսումնական եմ ասում ե՛, ուսումնական. մեր գեղը հլա եդքան գիտնական մարդ չի մտել:

— Ասա խողերին լեմսի լիզու ա սովրացնելու, ելի՞, ծիծաղելով մեջ մտավ ձայնազուրկ Ջաքարը:

— Խողերին գիտեմ վոչ, համա վոր ձայնազուրկներին ֆարսի ա հաջացնելու, եդ մի բանը հաստատ գիդամ, մի լավ դաղեց Ակորն ու դարձավ Սաեփան բեգի թոռանը, Սահակին.

— Տանդ են վերելի ոթախը կղարդակես, ընկեր

1005
22323

Արմենակի համար («խոյարածի» անունն է), վոր միջին ինքն ապրի, տակի պաղվալն ել կմաքրես, վոր խոզերը մեջը տեղավորի:

— Իմ պաղվալի տակը լորի (լորենի) տախտակով շինած մի լիսավոր կարգին ոթախ ա, ամառը յես միջին ապրում եմ, վերի ոթախը քրեհով դաշնիկի տալիս: Իմ պաղվալը հու գոմ չի, յա խողալան, վոր նրան տամ: Ո՞վ ա իմացել, խոզը պուլած ոթախում պահելը, հակառակից Սահակը:

— Ձեռ իմացել, կիմանաս ու կտեսնաս, նրա խոզերը գոմում չեն կարալ ապրեն:

— Խի, քաղքի բարիչնա յեն, սիպտակ շորները կկեղտոտի... նորից մեջ մտավ ձայնագորկ Զաքարը:

— Բարիչնա չեն, համա քեզանից թամուզ նիստ ու կաց ունեն, մին ել կարկատեց Ակորն ու ինձ, բջիջի քարաուղարին ու անասնաբուժակին կանչեց գործկոմի գրասենյակը:

Նստեղ Ակորը մեղ բացատրեց, հասկացրեց, թե կառավարությունն ուղում է մեր խաղերի ցեղն ազնվացնի, վորից մենք շատ ոգուտ կուենենանք: Հայտնեց նմանապես, վոր եղ խողարած ասածը համալսարան ավարտած գիտնական մարդ ա, վորին կառավարությունն տհաղին ոռճիկ ա նշանակել, վոր մեր գեղումն ապրի, ու թե մենք շատ պետք ա ուրախ լինենք եղ բանի համար ու ամեն կերպ աջակցենք նրան:

Մենք վոր գործկոմի գրասենյակից գուրս յեկանք, թե գնանք Սահակի պաղվալը մաքրենք խոզերի համար: Գեղամիջում մեծ ու պուճուր իրար խառնված, խողարած Արմենակի անունն Ախալցխի ծամոնի պես ծամում-ծամումում էջին, իրար բերնից խլելով:

*
*
*

— Եզսի որը խոզերը բերին: Խողեր... մի ջուխտ թումբ ասա: Խող եմ ասում ե... մերը չմեռնի, ամեն մինը քսան փութ թե չգար, մի բռն ել պակաս չեր ըլի: Ասա քոքութենից կարում ին ման դան... Ենքան ել թամուզ, սիպտակ, վոր կասես սավանի միջից նոր են հանել:

Թամաշեն դու հիմի կստեղ տես: Եղ քու տեսած շատ խող պահող գեղացիք լցվել են գեղամեջ, ճամբեքը կտրել, թողում չեն, թե եղ խեղճ բեղարած հայվանին տեղ հասնեն: Հենց են վրա թափվել, վոր կասես իրանց որումը խողի յերես տեսած չըլեն:

Ես մեր ընկեր խողարածն ել ես խողերին վոնց ա ձեռ քուտ, քրտինքը սրբում, վոնց ա ջան ասում, կասես ոխաը տարով իր վորդկերանց յերեսը չտեսած մեր ըլի:

Աղաչանք-պաղատանքով ես մեր ընկեր Արմենակը համողեց, վոր խալիը ցրվի ու թափնի, վոր խոզերը տուն հասնեն, հանգստանան: Խոստացավ, վոր հերթով ամենքին ել շանց կտա, կհասկացնի, թե վոնց

պետք ա անեն, վոր իրանք ել եղ տեսակ խող ունենան: Ասեց, վոր ինքը հենց դրա համար ել յեկել ա, վոր ամեն բան սովորացնի...

Սողերը տեղ հասան թե չե՝ ես քու տեսած լավ ու թամուզ շորեր հագած ընկեր Արմենակը շորերը հանեց, մի ֆարթուկ հագավ ու ես խողերին վոնց ա լողացնում...

Մի խոսքով ես մեր գեղը վոնց վոր քյանդրբազին (լարախաղաց) թամաշա անող, սաղ որը մինչև պինդ մութը, բան ու գործը թողած՝ թամաշա յեր աշում, թե ես մեր նոր դայդի խողարածը վոնց ա երես խատեր մոր պես են հայվարա խողերին՝ դոլ-դոլ աշում (խնամք տանում):

Գեղացոց ծափ ու ծիծաղը, մասխարա դցելը կտրել եր: Հիմի ել ուրիշ դայդի եյին խոսում, կասես մի որ առաջ, ելի եղ նույն տեղը հազար ու մի բամբասանքի տողաքով բաց արածները չըլեյին, վոր յա խողարածին եյին փնտովում, յա կառավարությանը:

Իսկ Մարդանանց Միդին մատենալով կամաց փափաց ախանջիս:

— Կարապետ, եղ խողարածի հետ ծանոթ ես, մի կամաց գլխի գցի, տես, թե կծախի, թող ինձ տա, առնեմ, ուզում ա տեղը հիսուն ջոկովի խող տամ: Իսկի ձեռից բաց թողնելու բաներ չեն, աչքս վրաները փնաց...

Սող որերով ես քու տեսած գեղացիք հա վա-

զում եյին խողերին թամաշա անելու: Հիմի ել հազար ու մի պատմություն հնարեցին եղ խողերի մասին, թե դրանք իսկական խող չեն ու խողի ել խասյաթ չունեն, վոչ ցեխն են մտնում, վոչ վրաները վոջիլ կա, վոչ ել սրա-նրա բաղ ու բաղչեն են քանդում:

Ես մեր ընկեր Արմենակն ել հա խոսում եր ու խոսում խողերի մասին, նրանց պահելու մասին ու ամեն բանով հաստատում, վոր խողերն ամենամաքրասեր կենդանիներն են, ու եսպես հազար ու մի բաներ: Մի խոսքով՝ գեղը թամամ վոր լուսավորում եր:

Մի քանի ամիս անց՝ մերունը ծնեց: Դու մի պետք ա եստեղ եյիլ ըլել ու տեսել, թե ես մեր Արմենակը վոնց ա տատմոր պես ամեն մի գոճուն լողացնում, փաթաթում, տակները մաքրում... Ո՛յին եր, ո՛յին... Համա վոչ մի գեղացի չեր համարձակվում վրեն ծիծաղի: Գալիս եյին, թամաշա անում ու գըլուխները պտուտ տալով՝ հեռանում ու իրար պատմում եղ զարմանալի խողարածի մասին:

Նոր ծնած գոճիների մուշտարին շատացավ. ա-մեն մի տնվոր ուղում եր ինքն ել ունենալ, բայց Արմենակը վոչ վոքի չեր տալիս: Յես ել խնդրեցի, թե մի հատն ինձ տա, ինչ գին ել ասել եր՝ կտայի, համա ինձ ել մերժեց, ասելով, թե մինչև կառավարությունից հրաման չըլի, վոչ մի գոճի իրավունք չունի վոչ վոքի տալու:

Տարին բոլորեց: Ընկեր Արմենակի խողերը շա-

պետք ա անհն, վոր իրանք ել եդ տեսակ խող ունե-
նան: Ասեց, վոր ինքը հենց դրա համար ել յեկել ա,
վոր ամեն բան սովորացնի...

Խողերը տեղ հասան թե չե՝ ես քու տեսած լավ
ու թամուզ շորեր հագած ընկեր Արմենակը շորերը
հանեց, մի ֆարթուկ հագավ ու ես խողերին վոնց ա
լողացնում...

Մի խոսքով ես մեր գեղը վոնց վոր քյանդրբա-
զին (լարախաղաց) թամաշա անող, սաղ որը մինչև
պինդ մուլը, բան ու գործը թողած՝ թամաշա յեր ա-
նում, թե ես մեր նոր դայդի խողարածը վոնց ա երե-
խատեր մոր պես են հայլարա խողերին՝ զոլ-զոլ ա-
նում (խնամք տանում):

Գեղացոց ծափ ու ծիծաղը, մասխարա գցելը
կտրել եր: Հիմի ել ուրիշ դայդի էյին խոսում, կա-
սես մի որ առաջ, ելի եդ նույն տեղը հաղար ու մի
բամբասանքի տուրակը բաց արածները չըլէյին, վոր
յա խողարածին էյին փնտվում, յա կառավարությանը:

Իսկ Մարդանանց Միգին մոտենալով կամաց
փսփոսաց ականջիս.

— Կարապետ, եդ խողարածի հետ ծանոթ ես,
մի կամաց գլխի գցի, տես, թե կծախի, թո՛ղ ինձ տա,
առնեմ, ուզում ա տեղը հիսուն ջոկովի խող տամ: Իս-
կի ձեռից բաց թողնելու բաներ չեն, աչքս վրաները
մնաց...

Սաղ որերով ես քու տեսած գեղացիք հա վա-

զում էյին խողերին թամաշա անելու: Հիմի ել հաղար
ու մի պատմություն հնարեցին եդ խողերի մասին,
թե դրանք իսկական խող չեն ու խողի ել խասյաթ
չունեն, վոչ ցեխն են մտնում, վոչ վրաները վոջիլ կա,
վոչ ել սրա-նրա բաղ ու բաղչեն են քանդում:

Ես մեր ընկեր Արմենակն ել հա խոսում եր ու
խոսում խողերի մասին, նրանց պահելու մասին ու
ամեն բանով հաստատում, վոր խողերն ամենամաք-
րասեր կինդանիներն են, ու եսպես հաղար ու մի բա-
նեք: Մի խոսքով՝ գեղը թամամ վոր լուսավորում եր:

Մի քանի ամիս անց՝ մերունը ծնեց: Դու մի
պետք ա կնտեղ էյիր ըլել ու տեսել, թե ես մեր
Արմենակը վոնց ա տատմոր պես ամեն մի գոճուն
լողացնում, փաթաթում, տակները մաքրում... Ո՛յին
եր, ո՛յին... Համա վոչ մի գեղացի չեր համարձակվում
վրեն ծիծաղի: Գալիս էյին, թամաշա անում ու գը-
լուխները պտուտ տալով՝ հեռանում ու իրար պատ-
մում եդ զարմանալի խողարածի մասին:

Նոր ծնած գոճիները մուշտարին շատացավ. ա-
մեն մի տնվոր ուզում եր ինքն ել ունենալ, բայց
Արմենակը վոչ վոքի չեր տալիս: Յես ել խնդրեցի,
թե մի հատն ինձ տա, ինչ գին ել ասել եր՝ կտայի,
համա ինձ ել մերժեց, ասելով, թե մինչև կառավա-
րությունից հրաման չըլի, վոչ մի գոճի իրավունք
չունի վոչ վոքի տալու:

Տարին բոլորեց: Ընկեր Արմենակի խողերը շա-

տացել են ու հիմի գեղականը խնդիր ա տվել կառավարությանը, վոր իրավունք տա եղ խողերիցը սերմի համար առնելու, չենք իմանում, թե ինչ պատասխան կզա:

Մի բան ամենից զարմանալին ա, վոր հիմի մի քանի հոգի, հույս ունենալով, թե եղ նոր ցեղի խողերիցը կստանան, հրեն խողերի համար ոթախ են շինում, լուսավոր, տակը պոլած:

Քեզ եմ հարցնում, ըս զարմանալու բան չի... իրանց տները վոր տեսաս, ելի, սրանից հարյուր տարի առաջ վոնց վոր ելել ա, հողածածկ ու մութը, նամ (խոնավ), թողոտ, ելի են ա մնացել, իսկ խողերի համար պալատի պես տներ են շինում, թե ինչ ա, ընկեր Արմենակը, վոր խողերի պահելու տեղը չհավանի, իրանց եղ խողերիցը չի տալ...

1927

ԱՆՈՅԻ ԶՈՒՌՆԵՆ

— Հիմի արել քեզ պատմեմ մեր Ալոյի գուռնի մասին,— շարունակեց իր գրույցը Կարապետ Բիձեն, վորը գյուղի անցուղարձից պատմություններ եր առնում ծանր ու բարակ, տեղ-տեղ համեմելով իրեն հատուկ սրախոսություններով:

— Բանն ետպես պատահեց: Մի յերկու ամիս սրանից առաջ, մի կիրակի ուր, մին ել տեսանք, հրես մեր շրջգործկոմի նախագահ ընկ. Սեդրակն ու մի անծանոթ ջահել տղա, ձիավորված գեղը մտան: Հավաքվեցինք մեր գործկոմի շենքի առաջ, վոր, իմանանք նրանց դալու պատճառը:

Ես մեր ընկեր Սեդրակի ձեռին, բերանը լեն, գրամաֆոնի տրուբի նման մի գուռնի պես բան կար, իսկ անծանոթի ձեռին ել մի ուղեռուր յաշիկ:

Ընկեր Սեդրակի ուսուցիցը յերևում եր, վոր շատ ուրախ ա. դրա համար ել հենց վոր մոտեցա բարով տամ, ծիծաղելով ասացի.

— Ընկեր Սեդրակ, չըլի՞ գործկոմությունից զահելեզ գնացել ա, հիմա ել թաղա փեշակի յես դուլուղ անում, ես ձեռիդ գուռնեն ի՞նչ բան ա...

Գեղացիք ծիծաղեցին, Սեդրակն էլ նրանց հետ չնա, են ել ասեմ, վոր ես մեր ընկեր Սեդրակը շատ հանաք վեր ունող տղա յա, իրենից առաջ ելած շքրջ-գործկոմի նախագահ Բաղամի նման մեզած չի, վորի ունքամիջիցը սե ձեթ եր կաթում: Պահ, պահ, հետը մի հանաքավարի զրից չեր ըլի անիլ: Համա սրա բա-նը ուրիշ ա. ծիծաղը պուռներին, հանաքը լեզվի ծե-րին, խաթրով ամեն բան էլ անում ա. մենք էլ շատ ենք սիրում, ինչ վոր ասում ա, խոսքիցը դուս չենք գալի:

Հն. գանք գուռներն:

Ես մեր ընկեր Սեդրակը թե՛

— Ես գուռեն ձեր տեսածներիցը չի. սա վոր կա, աշխարհիս ամեն մի ծերից ձեզ նոր-նոր բաներ պետք է պատմի: Հրեա ընկեր Արմենը (անծանոթի ա-նունն է) կարքի ու դուք ամեն ուր կեսք—հենց ես գուռնի միջով — թե ինչ է կատարվում Թիֆլիսում, Մոսկովում ու ելի ուրիշ քաղաքներում. ասաց ու քմծիծաղ տալով՝ անծանոթին աչքով արավ:

Հալբաթ մեզ ձեռ ա առնում, մտածեցի յես. թե չե գրամաֆոնի տրուբեն ինչ ա, վոր աշխարհիս ամեն տեղից խաբար տա: Գեղացիք էլ կասկածով իրար յե-րեսի մասիկ արին ու ավելի մոտեցան, թե մի լավ տնդղեն եդ արմացք գուռնեն: Դե, ռեխը լեն գրամա-մաֆոնի տրուբի ի՞նչը տնդղես... ծակ տրուբա յա, ելի...

— Ընկեր Սեդրակ, ասա ենա գեղի հարսանիքնի կառավարութեան հաշիվն ենք անելու, ելի, ծիծաղե-լով մեջ մտավ մեր գործկոմի նախագահ Ակոբը. բա վոր հրես ես դավալ Ուսեփը գանգատ գնա, թե իրեն հացը կարում եք... Հոհենց գուռնա-գրամաֆոն շատ ենք տեսել: Են վոր վախտն եր հն, մեծ կուլիցն էլ առաջ եր, վոր մեր գյուղագյուռ քյոխվա Վասիլի տղա Սանդրոն քաղքիցը բերեց ու ամեն գիշեր մի գլուխ «մեր հայրենիք» եր գուռացնում իրանց բալկոնիցը ու ես խալիսն քնահարամ անում ամառվա խոտի ու հնձի են փխ վախտը...

— Ել խի հեռու յես գնում, Ակոբ, հերու միտդ չի, ինչ մի պետուշկա պար ածող գրամաֆոնը շա-կած գեղից-գեղ ընկած ման եր դալի, կնանոցն ու երեխեքին խաբում, թե գրամաֆոնի միջին սատանա կա նստած... Ակոբի խոսքին ուժ տվեց կոոպերատիվի վարիչ Արտաշը, մի կողմից էլ ուզելով հասկացնի, վոր մեզ ենքան էլ միամիտ ու աշխարհից բեխաբար մարդ-կանց տեղ չգնեն:

— Ես գուռնի հունարը հրեն ես նոր եկած ըն-կերի ձեռի յաշիկումն ա, վրա բերեց փոխգկոմի նախագահ Վաղոն, վոր քաղաքներում ապրած մարդ ա. հրես վոր ասեղն ու պլաստիկեն իրար գցի, ու-գում ես՝ թուրքի բայաթի կկանչի, ուզում ես՝ ռսի կարակ («գոպակ» պարը), ուզում ես՝ վրացու հառալո, յա հայի Հոռոմ...

Գրամաֆոնի մասին պատմութիւն անող շատ կարգեւ, ամենքն ել համարյա տեսել են. հիմի յեւ հրեն մի հատ կա մեր գեղումը. քաղաքումը յերկար ժամանակ պովարութիւն (խոհարարութիւն) արած Վառլամի տանը, վոր քեֆի լավ վախալը մին-մին քոքում ա ու խոխոցը գցում: Գրամաֆոնն եւ ա տիրոջ պես մաշվել, խոխոցն ընկել...

— Մոտ յեկեք, ասաց անծանոթ ընկերը, ու մի լավ նայեցեք, վոր ես արկղի մեջ վոչ ասեղ կա, վոչ ել պլաստիկա. սա թեև գրամաֆոն չի, բայց և այնպէս կտեսնեք, վոր վաղը յերեկոյան կսկսի կենդանի մարդու պես խոսել, զանազան լուրեր հաղորդել և վերջն ել ինչ վոր մեծ քաղաքներում նվագեն կամ յերգեն՝ դուք եստեղ կլսեք...

Ես ասելով՝ անծանոթ ընկեր Արմենը բաց արավ յաշիկի խուփը, ու դուռստ վոր միջին բացի յերեք թե չորս ելեքորիչկի լամփից, լավ չի միտտ, ել ուրիշ համարյա բան չկար:

Ես բանը մի քիչ մեզ կոտրեց:

Գեղացիներէց մինը թի՛

— Հնդէր, ետ զադի անուամի ի՞նչ ա...

— Ռադիո, պատասխանեց ընկեր Արմենը:

— Ռադիո... կրկնեցինք ամենքս, վոր միտտներս մնա:

Ընկեր Սեդրակն ու Արմենը մեր դորձկոմի նա-

խազան Ակոբի հետ մտան խրճիթ-ընթերցարանը, այսինքն՝ մեր առաջվա յեկեղեցին, իսկ մենք դուրսը զոքուացնում եյինք, չհասկանալով բանի դորութիւնը, վոր իրար մի բան հասկացնենք, մինչև մութն ընկավ ու ցրվեցինք մեր տները:

— Սոսալտան ով բանի գնաց, ով չե՛ յես չե՛ բուխս քոքելով տանից դուրս յեկա թե գնամ գեղամեջ: Մին ել հեռվից հն տեսա, վոր ես մեր ընկեր Սեդրակը, Արմենը, մին ել մեր գեղի դարբին Ստեփանը խրճիթ-ընթերցարանի կտերը, կրամիտի վրա սոթ-սոթ անելով դես-դեն հն գնում, ձեռներին մի յերկար երկաթի սարի (ձող) բռնած:

Մոտեցա ու հեռվից թամաշա յեմ անում:

Յեկեղեցու գմբէթի զլխիցը խաչը վաղուց հանել եյինք ու մի տեսակ կասեա զլուխը կտրած ըլեր, անշնորհք: Ես խաչի տեղը բերին ու իրանց ձեռի երկաթի սարին անկեցին, վորի ծերիցը, ամեն կողմից մի թել եր կապած ու կախ ընկած: Ընկեր Արմենը ես թելիը քաշեց, պնդացրեց խրճիթ-ընթերցարանի կտրի փետերից մեկին, հետո ամենքն ել ցած իջան, ես թելիքից բռնած մտան ներս: Յես ել մտա: Արմենը ծիծաղելով դարձավ դեպի ինձ:

— Հը՛, բիճա, յեկել ես, թե տեսես վոնց ենք գուռնեն սարքում...

Գրամաֆոնի մասին պատմութիւն անող շատ կարգեւ, ամենքն ել համարյա տեսել են. հիմի յեւ հրեն մի հատ կա մեր գեղումը. քաղաքումը յերկար ժամանակ պովարություն (խոհարարություն) արած Վառլամի տանը, վոր քեֆի լավ վախալը մին-մին քոքում ա ու խոխոցը զցում: Գրամաֆոնն ել ա տիրոջ պես մաշվել, խոխոցն ընկել...

— Մոտ յեկեք, ասաց անձանոթ ընկերը, ու մի լավ նայեցեք, վոր ես արկղի մեջ վոչ ասեղ կա, վոչ ել պլաստիկա. սա թեև գրամաֆոն չի, բայց և այնպէս կտեսնեք, վոր վաղը յերեկոյան կսկսի կենդանի մարդու պես խոսել, զանազան լուրեր հաղորդել և վերջն ել ինչ վոր մեծ քաղաքներում նվագեն կամ յերգեն՝ դուք ետեղ կլսեք...

Ես ասելով՝ անձանոթ ընկեր Արմենը բաց արավ յաշիկի խուփը, ու դրուստ վոր միջկն բացի յերեք թե չորս ելեքտրիչիկ լամփից, լավ չի միտս, ել ուրիշ համարյա բան չկար:

Ես բանը մի քիչ մեղ կոտրեց:

Գեղացիներից մինը թե՛

— Հնգեր, ետ գաղի անուռն լինչ ա...

— Դսողիո, պատասխանեց ընկեր Արմենը:

— Ռադիո... կրկնեցինք ամենքս, վոր միտներս մեա:

Ընկեր Սեդրակն ու Արմենը մեր գործկոմի նա-

խագան Ակորի հետ մտան խրճիթ-ընթերցարանը, այսինքն՝ մեր առաջվա յեկեղեցին, իսկ մենք դուրսը դռնացնում եյինք, չհասկանալով բանի դրուլությունը, վոր իրար մի բան հասկացնենք, մինչև մութն ընկավ ու ցրվեցինք մեր տները:

* *

— Սուսիտն ու բանի դնաց, ու չե՛ յես չի-բուխս քոքելով տանից դուրս յեկա թե դնամ գեղամեջ: Մին ել հեռվից են տեսա, վոր ես մեր ընկեր Սեդրակը, Արմենը, մին ել մեր գեղի դարբին Ստեփանը խրճիթ-ընթերցարանի կտերը, կրամիտի վրա սոթ-սոթ անելով դեռ-դեն են դնում, ձեռներին մի յերկար երկաթի սարի (ձող) բռնած:

Մոտեցա ու հեռվից թամաշա յեմ անում:

Յեկեղեցու զմբեթի գլխիցը խաչը վաղուց հասել եյինք ու մի տեսակ կասեա գլուխը կտրած ըլեր, անշնորհք: Ես խաչի տեղը բերին ու իրանց ձեռի երկաթի սարին տնկեցին, վորի ծեփիցը, ամեն կողմից մի թել եր կապած ու կախ ընկած: Ընկեր Արմենը ես թելը քաշեց, պնդացրեց խրճիթ-ընթերցարանի կտրի փետերից մեկին, հետո ամենքն ել ցած իջան, ես թելիցի բռնած մտան ներս: Յես ել մտա: Արմենը ծիծաղելով դարձավ դեպի ինձ:

— Հը՛, բիձա, յեկել ես, թե տեսնես վոնց ենք գուռնեն սարքում...

— Ալոն վաղուց ա մեռել, ուզում եմ աղին կանչեմ...

Մի ծիծաղ ընկավ մեր մեջ, մի ծիծաղ, վոր քիչ եր ֆնում փորներս պատօր:

Ես ծիծաղել թունդ վախտն եր, վոր մին ել են խմացանք զուռնեն նորից բղավեց, պարզ, վոնց վոր յես հետդ զրից եմ անում, «լսեցեք, ռադիո լսողներ, խոսում ե թիֆլիսը: Լսեցեք հայերեն լեզվով կզկուցեն մալաբիայի հասցրած ֆնանների մասին»:

Ու զուռնեն զորթ վոր սկսեց մարդու պես խոսալ: Յես... մեղքս ինչ ծածկեմ, հենց գիտեյի, թե անպատճառ Սեղրակի կամ Արմենի սարքած մի սատանութին կլի, համա լավ տեսա, վոր նրանք ել են մեր մեջ կանգնած լսում:

Հայերեն խոսողը պրծավ թե չե՝ զուռնեն մին ել բղավեց— «Ալո, ալո» ու հիմի յեկ ոսերեն սկսեց խոսալ, վոր վերջացնելուց հետո մեղ թարգմանեց ընկեր Սեղրակը: Բանից զուս յեկավ, վոր մի մարդ ել խոսում եր «ՄՈՊՐ»-ի մասին:

Են վոր ասում են մարդիկ արձան են դառնում, եղ թամամ հավաքված մեր գեղի խալխն եր: Շունչներն իրենց քաշած, բերանները բաց, արմացքն երեաները պատած, իսկի աչք ել չեյին ճպում:

Ել ինչ զլուխդ ցավացնեմ, Արմենը ներս մտավ, թե ինչ արեց, ինչ չարեց, չիմացա, դուրս յեկավ, թե հիմի հրես Մոսկովից կխոսան:

Զուռնեն ել յես Ալոյին կանչեց ու սկսեց ոսերեն հեռագիր կարդալ: Ես ել վոր պրծավ, ել յես Ալոյին կանչեց ու հիմի ել սկսեց մուգիկա ածել: Վերջում ել ամենքիս բարի գիշեր մաղթեց ու սուս կացավ:

Գեղացուց զարմանքն ել վոչ խոսքով պատմելու յա, վոր պատմեմ, վոչ ել դալամով գրելու, գրեմ: Ընտեղ պտեյիր, վոր քու աչքովը տեսել իր...

Հիմի դու պետք ա են տեսնաս, թե ամեն իրիկուն սաղ գեղը, մերով-մանուկով վոնց ա գեղամեջ հավաքվում Ալոյի զուռնին տկանջ անելու, վոնց վոր մի մեծ հարսանիքի թամաշաչի:

Բայց ինչքան ել ընկեր Արմենը բացատրեց ուրինակներ բերեց, մինչև որս ել չենք կարում հասկանանք թե եղ ռադիո ասածդ վոնց ա ողի միջից են թելերով թիֆլիսում, Մոսկովում կամ ուրիշ քաղաքներում ասված բաները բռնում ու զցում զուռնի մեջը:

Զուռնի անումը դրել ենք Ալոյի զուռնա: Գեղամիջով ամեն անց կենող կանգ ա առնում, զուռնին մտիկ տալի, զլուխը պտաում եղ արմացք բանի վրա,

քմծիծաղ տալի ու նրա նման բղավում «բարի լուս Ալո» կամ «բարի ուր Ալո» ու ճամբեն շարունակում:

Հիմի վոր գեղը մտնես, հրեն համարյա ամեն տան կարի վրա մի լոբու սարի կա տնկած, թեղերը կախ արած, մինի ծերը հողումը թաղած, մինն ել մի յաշիկի մեջ կոխած: Դա—յերեխանց սարքած ոյինն ա, մութն ընկնում ե թե չե, «Ալո» յեն հաղ տնում, մինչե իսկական Ալոյի գուննի կանչիլը...

1927

Մ. Դարբինյանը ծնվել է Շամշադնի շրջանի Տառն (Թավուզ) գյուղի մի չքավոր ընտանիքում: Ավարտել է Ներսիսյան դպրոցը, ապա յիկու տարի յիդել ե ուսանող Անդրկ. համալսարանի պատմա-լեզվաբանական ֆակուլտետում:

Դեռ ես աշակերտ (1907—08 թ. թ.) սկսել ե գրել մանկական պատմվածքներ ե յերգիծաբանական միջնատյուրներ: Առաջին գեղարվեստական գրվածքը (պատմվածք) լույս ե տեսել մանկական «Հասկեր» ամսագրում 1908 թվին: Ունի մի շարք պատմվածքներ ե մանկական հեքյաթներ, առակներ ու բանաստեղծություններ, վարոնք լույս են տեսել մեր պարբերականներում ե ժուրնալներում:

Առանձին գրքերով հրատարակել ե.—«Մինիստրներ» — կոմիդիա, «Վլաստը» (պատմվածքներ), «Ցարն ու մուրճը» (մանկ. հեք), «Շահ-Ջադեյի արասին» (լեգենդ) ե «Ճուտիկներ» (մանկ.):

Անդամ ե Վր. պրոլիտգրողների ասոցիացիայի:

քմծի
Սլո»

Գիճը 15 կուպ.

ԼՈՒՅՍ ԵՆ ՏԵՍԵԼ

1. ԳԵՎՈՐԳ ԳՐԻԳ.	Բանասերդուքուններ
2. ՄԱՐՏԻՆ	Պատմվածքներ
3. ՊԱՅՍԱՋԱՏ	«Հողաւեն»
4. Վ. ՍԻՄՈՆՅԱՆ	Վերելիք

ՇՈՒՏՈՎ ԼՈՒՅՍ ԿՏԵՍՆԵՆ

1. ԲԱՆՎՈՐ ԱՄԻՐ	Պատմվածքներ
2. ՀՌ. ՊՈՂՈՍՅԱՆ	Բանասերդուքուններ
3. ՌՈՒԲ. ԱՂԱԲԱԲ	«Լիրիկա»
4. Գ. ԽԱԼԱԹ	Կողեկսիվր

(502)

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0339410

27436

54